

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 324(439)“2022“

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.7622022.5>

Прегледни рад

Српска политичка мисао

број 2/2022.

Vol. 76

стр. 103-119

Дејан Бурсаћ*

Институт за политичке студије, Београд

МАЂАРСКИ ИЗБОРИ 2022: ПРОМЕНА КОЈА НИЈЕ ДОШЛА**

Сажетак

Парламентарни избори одржани у Мађарској 3. априла 2022. били су први од 2006. године који су обећавали дозу повећане конкуритивности, па чак и неизвесности; а свакако први од почетка другог премијерског стажа Виктора Орбана (од 2010. године) на којима се опозиција надала релативном успеху. Такву наду је оправдало неколико фактора: опозиционе странке су по први пут наступиле заједно на парламентарним изборима и истакле независног и средњем гласачу блиског конзервативног кандидата, а уосталом, на локалним изборима две и по године раније, остварен је успех освајањем власти у Будимпешти и још десет градова. Притом, ионако контроверзна међународна позиција илибералног Орбановог режима почела је додатно да се компликује са украјинском кризом, која је избила на самом почетку изборне кампање. Теорија предизборних коалиција истиче да је у таквој ситуацији рационално да се опозициони актери удруже и максимизују свој успех, посебно јер институционални

* Имејл-адреса: dejan.bursac@ips.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

оквир избора у Мађарској као земљи са доминантном партијом није погодан за фрагментирану опозицију. Упркос томе, резултат избора 3. априла увече је био убедљив: владајући Фидес је остварио највећу изборну победу од обнове вишепартизма и освојио 135 од 199 места у парламенту.

Кључне речи: Мађарска, избори, опозиција, Виктор Орбан, теорија коалиција, илиберални режим, популизам

ИЗБОРИ У СИСТЕМУ СА ДОМИНАНТНИМ АКТЕРОМ

Успон ауторитарних и популистичких тенденција у Мађарској у последњој деценији феноменолошки је занимљив зато што демонстрира пример обрнутог таласа који крши устаљене норме теорије демократизације: пре свега тврђу да државе на одређеном степену политичког и економског развоја, а то се посебно односи на чланице Европске уније, неће регресирати у погледу оствареног степена демократије, па и либералних вредности. У Мађарској то није случај. Заокрет Виктора Орбана и његове странке Фидес (*Fidesz, Fiatal Demokraták Szövetsége* – Савез младих демократа) од дводеценијског релативно либералног и свакако демократизацијског развојног консензуса ка режиму који сам себе назива „илибералним” има више узрока. Један од њих се налази у катастрофалној економској кризи на крају прве деценије новог миленијума и последичним кризама (функционисање ЕУ, мигрантски таласи) у којима је ова странка што стратешки, што идеолошки, пронашла начин за максимизацију подршке (Bernard 2021). У том смислу, неки аутори виде Фидес као повратни удар који је логично дошао као последица изневерених очекивања мађарских гласача, нарочито из радничких и руралних друштвених група, разочараних током транзиције у овој земљи. Према Вилкину (Wilkin 2016, 23–49), притисци интеграције у глобални економски поредак ставили су читав политички спектар Мађарске деведесетих и раних двехиљадитих на идеолошку страну која је заступала социоекономске политике које су подриле државни оквир социјалне сигурности које је пружао некадашњи комунистички режим, што је дошло на наплату у економској кризи након 2008. године. Фидес је вештим политичким маневром искористио ту ситуацију.

Ова странка, настала на самом зачетку транзиције, први пут је на власт дошла 1998. године као партија која је комбиновала

конзервативне и либералне вредности (видети: Bursać 2018). Силазак са власти четири године касније доноси стратешки заокрет ка десници, утврђен широко перципираним грешкама владајућих лево-либералних странака у поступању пред и за време економске кризе, који је само додатно појачао ионако непопуларну позицију ових номиналних левичара, који су још 1995. године донели тзв. Бокрошов пакет – серију изузетно непопуларних рестриктивних фискалних мера, у договору са међународним финансијским институцијама (видети: Vokroš 2016, 43–47). На политичкој равни, то подстиче усмерење нижих слојева становништва (тзв. губитника транзиције) од подршке социјалистима и повезаним странкама, ка десном популизму, што Фидес спремно експлоатише. Од избора 2010. до данас, Фидес само додатно консолидује своју власт, наступајући са двотрећинском већином која им је омогућила и промену уставног институционалног оквира, нпр. у погледу изборног система или независности неких регулаторних институција. Левица, са друге стране, није имала одговор на нове изазове јер се компромитовала пред својом традиционалном базом и усмерила више ка либералној градској средњој класи, поставши оно што Бек (Bek 2004, 344) назива неолибералном левицом – дакле странкама које су науштрб традиционалне радничке проблематике и конекција са синдикалном базом почеле да заступају постматеријалистичке теме, што води окретању радничких слојева ка опцијама које заговарају опишљивије политике (Spasojević 2015, 18). Надаље, перцепција некомпетенције и одговорности за кризу је условила потпуни губитак легитимитета левих странака од којих су неке и данас у опозицији (Farkas 2016, 459), што је довело и до губитка биполарне равнотеже партијског спектра. Илустрације ради, између два изборна циклуса (2006. и 2010. године) Мађарска социјалистичка партија изгубила је више од 1.3 милиона гласова, који се преливају Фидесу и екстремно десној странци Јобик. Више од трећине гласача Јобика на последичним изборима 2014. године дошло је управо из некадашње гласачке базе социјалиста. Њихови бивши гласачи су дакле гласали за странку која је отворено негирала вредности и резултате левих партија које су биле на власти деведесетих и раних двехиљадитих (Kreko and Juhasz 2017, 87).

У неколико изборних циклуса током којих је Фидес консолидовао власт, опозициона сцена се фрагментирала: уз цепање социјалиста, долази и до формирања неколико нових, углавном либералних или зелених алтернатива. У међувремену се као друга политичка снага у земљи етаблирао поменути екстремно десни Јобик. Њихов социоекономски популизам зачињен екстремним

национализмом, па чак и историјским ревизионизмом и неонацизмом (видети: Kreko and Juhasz 2017, 135–222) ставља Фидес у повољну стратешку позицију. Наиме, осим што Јобик служи као једна врста „претње” како умереним мађарским гласачима, тако и према Фидесу изузетно критичним европским актерима, да је Виктор Орбан и даље прихватљивије решење од прве могуће алтернативе; поларизација опозиције на лево-либералну и екстремно националистичку ставља Фидес на место средњег гласача, односно онемогућава програмско уједињење опозиције.

Након новог пораза опозиције на изборима за Европски парламент 2019. године, јављају се идеје о могућем заједничком деловању. Поред дуготрајне власти Фидеса и схватања да у датом политичком оквиру (пре свега изборном систему који фаворизује најјачу странку) успех појединачних листа није могућ, велики подстицај сарадњи дало је и постепено ублажавање екстремних ставова Јобика. До сарадње долази на локалним изборима у јесен 2019: опозициони блок који је обухватио све релевантне странке и организације ван власти истакао је низ партијских или независних кандидата за градоначелнике, као и заједничке локалне листе. Као резултат, опозиција је тријумфовала у 10 од укупно 23 града у Мађарској, а што је најважније, освојили су власт у Будимпешти: градоначелник, градска скупштина и 14 од 23 градска округа припали су опозицији. Успех је дао велики подстицај даљој сарадњи.

Додатно, поред ионако затегнутог односа са европским институцијама, режим Виктора Орбана се са избијањем рата у Украјини у фебруару 2022. године, само неколико недеља пред изборе, нашао у суженом маневарском простору. Иако је осудио руски напад и није уложио вето на ЕУ санкције Москви, Орбан је наставио да балансира: забранио је транспорт оружја Украјини преко мађарске територије, наставио увоз руских енергената и затегао односе са најближим европским савезником Пољском, која од почетка кризе снажно подржава Украјину (Pawlak and Than 2022).

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР КАО ПОДСТИЦАЈ ЗА УДРУЖИВАЊЕ ОПОЗИЦИЈЕ

Већ смо нагласили да институционални оквир избора више одговара Фидесу као најјачој странци. Наиме, уставним променама ова партија је смањила парламент за готово половину – на 199 места, од чега се 106 бира гласањем у једномандатним изборним јединицама, и то релативном већином, у једном кругу гласања. Преосталих 93

места се бира са изборних листа, уз степеновани изборни цензус за коалиције и уз парцијалну компензацију за „расуте” гласове са једномандатног нивоа. У међувремену, држављанство и бирачка права су либерализовани за готово два милиона Мађара који живе у суседним земљама, очекујући да ће већина њих подршку дати владајућој странци која им је управо и омогућила те привилегије. Додатно, крајем 2020. године парламент је усвојио нове рестриктивне измене, које прописују да листа за успешну кандидатуру мора да истакне кандидате у 71 изборној јединици, и то најмање у 14 од укупно 19 жупанија, што представља додатну препреку малим актерима.

Све то је дало пресудан институционални подстицај укрупњавању опозиције. Актери су постали свесни да ће, у једнокружном систему релативне већине, кандидат Фидеса увек однети релативну победу јер ће противнички гласови бити расути на шест или седам кандидата фрагментиране опозиције. Поред тога, последње измене о условима за кандидатуру су додатно отежавале само учешће на изборима одређеном броју мањих опозиционих странака које своје упориште понајвише црпе из Будимпеште и евентуално неколико већих градова, а немају развијену руралну инфраструктуру која би им омогућила да истакну кандидате у неопходних две трећине изборних јединица. Стога за њих удруживање није постало само опција, већ и императив.

Рационалност актера и формулација политика и стратешког понашања зарад максимизације изборног успеха утврђена је веома рано у теорији коалиција (видети нпр. Downs 1957, 28). Иако многе странке теже да формирају тек минималне коалиције, најчешће са идеолошки конгруентним партнерима (видети: Austen-Smith & Banks 1998; Strom 1990, 45), у мађарском случају то не би било довољно – а примарни интерес партија при формирању предизборних коалиција је могућност победе тј. формирања владајуће коалиције после избора (Debus 2009). Уосталом, Голдер дефинише две кључне сврхе предизборних коалиција: сигнализирање способности да се формира влада пред гласачима, као и заобилажење неправедности изборних правила које више погодују актуелним владајућим странкама (Golder 2006). У мађарском случају, оба предуслова су потврђена. Валан се слаже да је уједињење рационалан избор за опозицију у ауторитарним режимима, али упозорава да је за успех пресудна идеолошка униформност и јасна програмска дистинкција власти и опозиције (видети: Wahman 2011).

АКТЕРИ НА ИЗБОРИМА

Централни актер је наравно Фидес, који рејтинг црпи на популарности свог лидера Виктора Орбана, али и из низа популистичких политика којима ова странка практично паралелно заузима позицију етаблиране странке деснице и популистичке антиелитистичке странке, усмеравајући своју критику ка европским и либералним елитама. Притом Фидес је тактичким заузимањем централне позиције у партијском систему (што му је делимично омогућио и десно-екстремни Јобик) остварио како спречавање уједињења опозиције, тако и могућност да црпи разочаране гласове са обе стране идеолошког спектра. Према неким ауторима (видети нпр. Wilkin 2016), Орбан је, упркос гласној критици, наставио неолибералне политике рестриктивне јавне потрошње, сузбијања социјалне државе и привлачења мултинационалних компанија, што се пред домаћим гласачима компензује евроскептицизмом, те форсирањем визије државе и друштва базираног на традиционалним вредностима религије, нације и породице. Њихов дуготрајни коалициони партнер је Хришћанско-демократска народна партија (КДНП), са којом заједно наступају од 2006. године и која се генерално сматра сателитом Фидеса (видети: Vatory 2010).

Ситуација је комплекснија на опозиционој страни. Институционални и политички фактори, као и позитивно искуство са последњих локалних избора, подстакли су удруживање шест политичких партија и неколико мањих покрета и организација у један фронт, назван „Уједињени за Мађарску”. Њега чине странке са различитих позиција идеолошког спектра: екстремно десни Јобик; зелени ЛМП (мађ. *Lehet Más a Politika* – Политика може бити другачија); Моментум – либерални покрет настао у Будинпешти првобитно на противљењу кандидатури престонице за домаћина Олимпијских игара; Дијалог за Мађарску (мађ. *Párbeszéd*), зелени покрет из чијих редова долази и опозициони градоначелник Будимпеште Гергељ Корачоњ; затим Мађарска социјалистичка партија (МСП), некада стожерна странка левице настала из реформисаних комуниста; као и Демократска коалиција, лидерска партија коју је основао некадашњи социјалистички премијер Ференц Ђурчањ, након разлаза са матичном странком.

Коалиција је усвојила иновативан механизам предизбора за селекцију својих кандидата и пре свега, носиоца парламентарне листе. У септембру и октобру 2021. године, око 650 хиљада опозиционих бирача учествовало је у две рунде гласања за будућег

кандидата за премијера. Након првог круга, најближа кандидатури је била Клара Добрев, кандидаткиња Демократске коалиције, која се по гласовима нашла испред градоначелника престонице Корачоња (који је постао кандидат опозиције за градоначелника 2019. управо на једним таквим предизборима) и мање познатог независног кандидата Петера Марки-Заја, провинцијског конзервативног политичара. Међутим, кандидатура Кларе Добрев није посматрана са наклоношћу у неким круговима. Њене шансе као жене страног порекла (рођена у Бугарској) у релативно конзервативном мађарском друштву додатно су угрожене чињеницом да се ради о супрузи бившег премијера Ђурчања, којег значајан број гласача види као негативну фигуру: због некомпетенције током светске економске кризе, али и низа афера са лажирањем јавног дуга и процурелим признањем са једног затвореног партијског састанка да је лагао о резултатима владе, као и неуспелим референдумским предлогом реформе здравственог и образовног система (Farkas 2016, 459), што све условљава континуирану непопуларност овог политичара у ширем гласачком телу. Фидес је већ у том тренутку почео да гради негативну кампању на асоцијацији како Добрев, тако и другог кандидата Корачоња, са Ђурчањем. У ситуацији у којој се конзервативни и некомпромитовани Марки-Зај истакао као кандидат који може да захвати и гласове деснице, укључујући и владајући Фидес, Корачоњ се повукао из трке, а Марки-Зај победио у другом кругу са око 100 хиљада гласова предности над Добрев, те постао кандидат удружене опозиције (видети: Elovlaszta 2021).

То није прекинуло проблеме идеолошке неконгруентности овог наизглед уједињеног фронта (видети: Bauer 2022a). Свакако најконтроверзнији део опозиције, али уједно и најјача партија са претходних избора био је Јобик. Ова странка је своју популарност иницијално изградила управо на огромном таласу противљења влади Ференца Ђурчања, као и на низу етничких инцидената са припадницима ромске мањине, поентирајући на неколико повезаних криза: од економске, преко кризе функционисања ЕУ, до мигрантске и напослетку проблема у вези са интеграцијом ромске мањине (Kreko and Juhasz 2017, 114–116).

Међутим, Јобик је око 2015. године кренуо у кампању промене имиџа, представљајући се пре свега као партија породице и позитивних вредности, те ублажавајући свој иницијални антисемитски, антиромски и евроскептични наратив. Та одлука је делимично дошла и након великог пада гласова на изборима за Европски парламент годину дана раније. Нужно, последица

„смекшавања” ставова је одаљила милитантније чланове од ове странке, што је додатно продубљено сарадњом и последичном коалицијом са некадашњим противницима из леве и либералне опозиције пред локалне изборе 2019. У међувремену је и дугогодишњи лидер Габор Вона напустио странку. Креко и Јухас истичу да у мађарском друштву још од пада социјализма постоји потражња за политикама крајње деснице у значајном делу бирачког тела. Као разлоге наводе за тај феномен они наводе некритички однос друштва према прошлости, нарочито према улози Мађарске у оба светска рата, укључујући и Холокауст; потискивање узрока и истицање искључиво последица националних траума, пре свега Тријанонског споразума којим је Мађарска остала без значајног дела територије и становништва након пораза у Првом светском рату; затим нерезшене међуетничке односе, као и социоекономске проблеме ране транзиције (Kreko and Juhasz 2017, 39–66). То води закључку да би умерени курс Јобика могао да отвори простор за успон нове снаге на екстремном крају спектра, посебно уколико промена курса и савез са идеолошки некомпатибилним странкама буде коштао Јобик популарности, а у комбинацији са фрустрацијом чланства и гласача континуираном немогућношћу странке да се домогне позиција одлучивања.

Такав развој догађаја се антиципира од 2018. године, када је један од потпредседника Јобика, Ласло Тороцкаи, основао сопствени покрет „Наша домовина” (*Mi Hazánk*). Тороцкаи је познат и српској јавности као градоначелник пограничног села Ашотхалом, будући да је био веома експониран током мигрантске кризе, али и још раније, као лидер екстремистичког покрета „64 жупаније”, којем је раније забрањиван улаз у Србију због изазивања међуетничких инцидената (видети: Pres 2009). Овај нови покрет је већ на изборима за Европски парламент 2019. године успео да подели гласачко тело Јобика, освојивши 114 хиљада гласова, у односу на Јобикових 220 хиљада (на претходним европским изборима 2014, Јобик осваја укупно 340 хиљада гласова), а у програмском смислу практично су преузели све оригиналне идеолошке позиције своје некадашње странке.

КАМПАЊА

Изборна кампања је обележена украјинском кризом: Орбанова позиција као политичара који је неретко отворено сарађивао са Москвом и противио се европским политикама по питању Русије,

закомпликовала се са избијањем рата. Додатни проблем створиле су могуће дисрупције снабдевања руским енергентима, од којих је Мађарска веома зависна, затим прилив око пола милиона избеглица у Мађарску, као и конфликт са про-украјинском Варшавом, до тада Орбановим најјачим и неретко јединим савезником у Европској унији (Przybylski 2022).

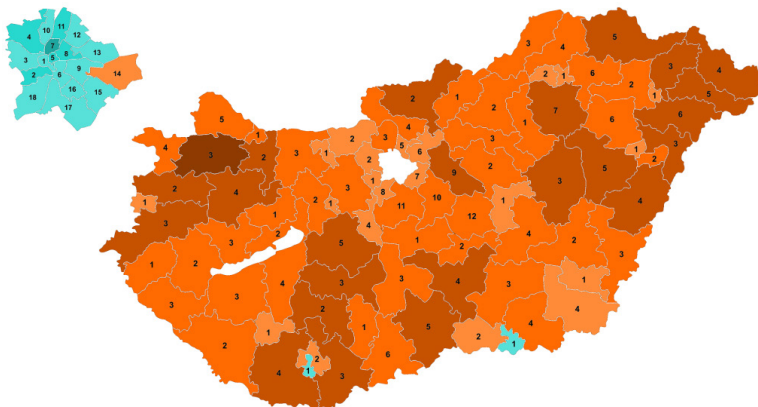
Фидес је зато решио да преокрене своју кампању: гласачима су пласиране поруке о стабилности и миру, а Орбан је представљан као јак и поуздан лидер (Schultheis 2022). За то време, опозиција је критикована као нестабилан савез који земљу може да уведе у енергетску кризу, као и у отворени сукоб са Русијом. На једном од највећих предизборних скупова, Орбан је чак истакао да Мађари бирају између „мира и рата”, поручујући да сада „није време за експерименте”, као и да земљи треба „искуство, предвидљивост и већ испробане политике” (Bayer 2022b), што је јасан апел за очување политичког статуса-кво. На тај начин, стандардне Фидесове поруке у погледу економског развоја и очувања традиционалних хришћанских вредности пред европском бирократијом, које иначе резонују код старијих, руралнијих и сиромашнијих бирача, добиле су и ново бирачко тело код средње класе која у кризном периоду очекује стабилност и безбедност, а која је иначе, што смо видели и по резултатима локалних избора 2019. године, резервоар гласова за уједињену опозицију (Pawlak and Than 2022).

Са друге стране, опозиција је нападала Орбана због бројних веза са Москвом, као и због спољнополитичке позиције Мађарске у ЕУ и НАТО, истичући да земља постаје изолована од својих савезника. Међутим, чини се да је на тај начин коалициони савез практично „ушетао” у Орбанову клопку, потврђујући бирачком телу Фидесов наратив о неизвесности у случају промене власти. У таквом окружењу и у доминацији теме Украјине јавним дискурсом, перципирана снага опозиционог савеза који је остварио добро упориште на локалним изборима, као и потенцијали конзервативног кандидата Марки-Заја, једноставно нису дошли до изражаја. У ситуацији кризе, избор између Орбановог сигурног курса са једне; и неизвесне коалиције шест разноликих партнера, од којих су неки остали у негативном сећању већини Мађара због грешака у претходним мандатима са друге стране, за већину гласача био је јасан.

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА

Резултат таквог оквира кампање био је убедљива победа Фидеса, четврта заредом у којој имају двотрећинску већину. Опозиција је подбацила, освојивши мање гласова и мандата него што је предвиђала већина истраживања јавног мњења, ограничивши свој успех углавном на централне области Будимпеште (видети: Мапа 1). Кандидат опозиције Марки-Зај претрпео је пораз чак и у својој матичној изборној јединици, граду Ходмезевашархељу, чији је градоначелник (Hungary Today 2022a).

Мапа 1: Победници у једномандатним изборним јединицама

Извор: Wikimedia Commons

У коначници, Фидес је освојио 87 од 106 једномандатних изборних јединица, уз преосталих 19 за уједињену опозицију: од тога 17 у Будимпешти и по један мандат у Печују и у дуговечно опозиционом граду Сегедину. У свим жупанијама осим у граду Будимпешти, Фидес је убедљиво победио. У пропорционалном сегменту изборног система, резултат је био нешто блажи због компензације расутих гласова са већинске компоненте (видети: Табела 1), али и у том случају предност владајуће коалиције је била већа за више од милион гласова: тачније, Фидес је освојио 3.06 милиона, према 1.95 милиона гласова опозиције. Наполовична већина гласова од 54% је уједно и најубедљивија победа неке странке од обнове вишестраначја у Мађарској и историјски највећи број освојених гласова за ову странку. Додатних 6 мандата освојио је покрет Наша домовина, профитиравши тако на расутих гласовима Јобика, чији

гласачи очигледно нису подржали нови курс странке. Један додатни мандат отишао је представницима немачке мањине, који су успели да испуне снижени цензус за представнике етничких листа, која износи једну четвртину природног прага за пропорционални сегмент, што је угрубо око 0.27% гласова.

Табела 1. Расподела мандата

Листа	ПП	Већински	Укупно
Фидес-КДНП	48	87	135
Уједињени за Мађарску	38	19	57
Наша домовина	6	0	6
Немачка мањина	1	0	1

Извор: Обрада аутора

Постоји неколико разлога за овако убедљиву победу владајуће коалиције. Фидес се, као и у претходним изборним циклусима, показао организационо надмоћан у руралним подручјима, где су извршили темељну мобилизацију гласача, побеђујући и са преко 80% освојених гласова у изборним јединицама на сиромашнијем истоку земље. Традиционално, ови гласачи неретко економски зависе од социјалних програма и ограничења на цену хране и енергената које обезбеђује Орбанова влада, а политику конзумирају кроз провладине медије, што нарочито погодује Фидесу који доминира медијском сфером (Szelenyi 2022).

Други велики разлог је свакако комуникациони заокрет владајуће странке ка поруци стабилности виђен у контексту украјинске кризе, при чему је потенцијална Орбанова слабост преокренута у корист и последично утилизована за напад на опозицију као неискусну подељену групацију која ће Мађарску увући у конфликт.

Најзад, показало се да синергија гласова идеолошки разнолике опозиције није била довољна и да гласачима појединих странака није блиска коалиција са програмски удаљеним партнерима. То је нарочито евидентно у погледу Јобика, чији је савез са левим, либералним и зеленим партијама очигледно био превише за њихове бираче. Од преко милион гласова на прошлим парламентарним изборима, Јобик је сада освојио мање од два милиона у коалицији са још пет странака и неколико мањих организација. Део ових гласача

свакако се окренуо Фидесу, а део новој странци Наша домовина (освојили 307 хиљада гласова), потврђујући тако у пракси теорију да странке које улазе у коалиције са програмски удаљеним партнерима ризикују губитак кредибилитета међу својим традиционалним гласачима (видети: Bergsted and Kedar 2009; Duch, May and Armstrong 2010).

У овом случају можемо рећи да се радило о класичној затворениковој дилеми: институционални оквир једнокружних избора у једномандатним јединицама практично је наметнуо уједињење као рационални избор опозиције, али је са друге стране отворио ризик удаљавања гласача појединачних странака који не преферирају коалиције са екстремним десничарима или са са либералним левичарима. На концу, управо то се и десило: пет опозиционих листа (Јобик, МСП-Дијалог, ЛМП, Демократска коалиција, Моментум) је на претходним парламентарним изборима освојило више од 2.66 милиона гласова. Уместо синергије, сведочили смо губитку преко четвртине опозиционих гласова.

Додатни фактор који посебно треба размотрити јесте глас дијаспоре. Наиме, мађарски држављани који живе у иностранству од 2014. могу да гласају на парламентарним изборима, и то путем поште. У просеку, око 5% гласова дође из иностранства, узевши у обзир велики број припадника мађарске мањине који живе у суседним државама: Румунији, Словачкој, Србији, Украјини. Чињеница да преко 90% ових гласова редовно одлази владајућем Фидесу тема је многих критичара, који упозоравају на неравноправност приступа тим гласачима и самим тим нефер поље политичке борбе (видети: Hungary Today 2022b). Наиме, поред тога што се перципира као странка која је омогућила етничким Мађарима да гласају, Фидес је покренуо низ програма и инвестиција у подручја суседних земаља где живе припадници мађарске мањине, а гласове мобилише и теренски, преко партнерског односа са локалним мађарским странкама и организацијама, нпр. у Војводини, Трансилванији или јужној Словачкој. Управо на последњим изборима, неколико извештаја је указало на то да изборни материјал гласачима у дијаспори дистрибуирају и преузимају чланови Савеза војвођанских Мађара и Демократског савеза Мађара у Румунији (видети: Hungary Today 2022b). Последично, ови механизми нису доступни опозицији, те се ради о резервоару од неколико стотина хиљада гласова за владајуће странке: на изборима 2022. године, Фидес је освојио готово 94% поштанских гласова (од укупно 252 хиљаде пристиглих), док је 4% отишло уједињеној опозицији, а 1% листи Наша домовина (Haszan 2022).

ЗАКЉУЧАК

Уместо очекиване промене, избори 2022. су за мађарску опозицију донели катастрофалан пораз. Штавише, донели су питање даљег правца деловања – претходних неколико изборних циклуса је показало немогућност да се у датом институционалном оквиру оствари значајан успех појединачним изласком странака на изборе, пре свега због немогућности победе у једномандатним изборним јединицама. Са друге стране, дуготрајно планирано уједињење није дало резултат. Могући даљи кораци би могли бити или програмско укрупњавање на идеолошким линијама у више колона: нпр. левих либерала, евентуално нових зелених покрета и наравно крајње деснице; или комплекснија стратегија која би подразумевала сарадњу на нивоу једномандатних јединица, а појединачни излазак на изборе на нивоу листа – мада су владајуће партије делимично онемогућиле такав приступ увођењем условљавања у погледу броја изборних јединица (преко две трећине) у којима партије морају истаћи кандидате да би уопште учествовале на изборима, што је манипулативан потез очекиван за хибридне режиме (видети нпр. Bursać and Vučićević 2021).

У погледу изборних резултата, потврдили су се емпиријски налази (Wahman 2011) који су истицали да је за успех опозиционих коалиција, посебно у ауторитарним или хибридним режимима, поред структуралних услова, кључна униформност програмске агенде, тј. идеолошка кохерентност коалиције. До тада, мађарски партијски систем је и даље остао у некој врсти стабилне конкуренције, у погледу плуралног система са преобладавајућим актером позиционираним у централни део такмичења – између левих либерала и екстремне деснице.

Нови легитимитет Виктора Орбана свакако ће представљати даљи изазов Европској унији, нарочито у погледу украјинске кризе. Иако се није противио увођењу санкција, извесно је да ће се Орбанов илиберални експеримент наставити – прва назнака тога је свакако организација америчке Конференције конзервативне политичке акције (енг. *Conservative Political Action Conference – CPAC*) у Будимпешти у мају 2022. Одржавање овог догађаја на европском тлу по први пут јасно сигнализира Орбанов наставак потраге за савезницима на глобалној популистичкој десници (Unger 2022). У међувремену, ЕУ је по први пут покренула поступак против Мађарске у оквиру новог механизма, којим се чланице које не поштују владавину права санкционишу прекидом финансирања

(Inotai 2022). Мађарска је велики корисник европских фондова, али питање је да ли ће и како нови фронт сукоба Орбановог режима са Бриселом утицати на сада већ традиционално евроскептичне мађарске бираче, и да ли ће уопште бити од помоћи више пута пораженој мађарској опозицији.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Austen-Smith, David and Jeffrey Banks. 1988. "Elections, Coalitions and Legislative Outcomes." *The American Political Science Review* 82 (2): 405–422. doi: <https://doi.org/10.2307/1957393>.
- Batory, Agnes. 2010. "Election Briefing No 51: Europe and the Hungarian Parliamentary Elections." *European Parties Elections and Referendums Network*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-election-briefing-no-51.pdf&site=266>.
- Bayer, Lili. 2022a. "Hungarian opposition's 'forced marriage' to unseat Viktor Orbán." *Politico Europe*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://www.politico.eu/article/hungary-campaign-viktor-orban-parliamentary-elections/>.
- Bayer, Lili. 2022b. "Now is not the time for change, says Orbán in final election rally." *Politico Europe*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://www.politico.eu/article/prime-minister-viktor-orban-hungary-parliament-election-2022-campaign-rally/>.
- Bergsted, Matias and Orit Kedar. 2009. "Coalition- Targeted Duvergerian Voting: How Expectations Affect Voter Choice under Proportional Representation." *American Journal of Political Science* 53 (2): 307–323. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2009.00372.x>.
- Bernhard, Michael. 2021. "Democratic Backsliding in Poland and Hungary." *Slavic Review* 80 (3): 585–607. doi: <https://doi.org/10.1017/slr.2021.145>.
- Beck, Ulrich. 2004. *Moć protiv moći u doba globalizacije - nova svjetskopolitička ekonomija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bokroš, L. 2016. „Regresija: Poništavanje reformi u Mađarskoj nakon obećavajućeg početka.” U *Veliki preporod: Pouke iz pobjede kapitalizma nad komunizmom*, ur. A. Aslund i S. Dankov, 41–54. Beograd: Libek.

- Bursać, Dejan. 2018. *Expert survey on party ideology in former socialist countries, 1990-2017*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <http://www.ips.ac.rs/researchers/dejan-bursac/>.
- Bursać, Dejan and Dušan Vučićević. 2021. "Election boycott in a hybrid regime: The case of 2020 parliamentary elections in Serbia." *New Perspectives* 29 (2): 187–196. doi: <https://doi.org/10.1177%2F2336825X211009106>.
- Golder, N. S. 2006. *The Logic of Pre-electoral Coalition Formation*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Debus, Marc. 2009. "Pre-electoral Commitments and Government Formation." *Public Choice* 138, 45–64.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Duch, Raymond, Jeff May and David Armstrong. 2010. "The Coalition Directed Vote in Contexts with Multi-party Governments." *American Political Science Review* 104 (4): 698–719.
- Elovasztas. 2021. "Az előválasztás eredményei." Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://elovalasztas2021.hu/eredmenyek/>.
- Inotai, Edit. 2022. "EU triggers mechanism to strip Hungary of billions worth of budget funds." *Balkan Insight*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://balkaninsight.com/2022/04/05/eu-triggers-mechanism-to-strip-hungary-of-billions-worth-of-budget-funds/>.
- Krekó, Péter and Attila Juhász. 2017. *The Hungarian Far Right: Social Demand, Political Supply, and International Context*. Stuttgart: Ibidem-Verlag.
- Pawlak, Justyna and Krisztina Than. 2022. "Orban scores crushing victory as Ukraine war solidifies support." *Reuters*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://www.reuters.com/world/europe/hungarians-vote-orbans-12-year-rule-tight-ballot-overshadowed-by-ukraine-war-2022-04-03/>.
- Pres. 2009. „Vođi mađarskog pokreta 64 županije zabranjen ulaz u Srbiju.” *Pres onlajn*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <http://www.pressonline.rs/info/politika/36502/vodji-madjarskog-pokreta-64-zupanije-zabranjen-ulaz-u-srbiju.html>.
- Przybylski, Wojciech. 2022. "The end of the Budapest–Warsaw axis." *Politico Europe*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://www.politico.eu/article/hungary-poland-axis-diplomacy-ukraine-russia-war-viktor-orban-fidesz-pis-visegrad-group/>.

- Szelenyi, Zsuzsanna. 2022. "Hungary Enters a New Era of Autocracy." *Carnegie Europe*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/86809>.
- Spasojević, Dušan. 2015. „Socio-strukturna paradigma u političkoj nauci.” *Srpska politička misao, posebno izdanje 2/2015*, 7–34.
- Strom, Kaare. 1990. *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schultheis, Emily. 2022. „Will Putin’s War Hurt His Best Friend in Europe?” *Politico Europe*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://www.politico.com/news/magazine/2022/03/31/hungary-minority-parties-take-down-orban-00021897>.
- Unger, Craig. 2022. „Why Is CPAC Having a Conference Next Month in Budapest?” *New Republic*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://newrepublic.com/article/166154/2022-cpac-conference-budapest-hungary-orban>.
- Farkas, Beáta. 2016. *Models of Capitalism in the European Union: Post-crisis Perspectives*. London: Palgrave Macmillan.
- Haszan, Zoltán. 2022. “A levélszavazatok 93,98 százaléka ment a Fideszre.” *444.hu*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://444.hu/2022/04/09/a-levelszavazatok-9398-szazaleka-ment-a-fideszre>.
- Hungary Today. 2022a. “Fidesz’s Lázár Defeats Opposition PM Candidate Márki-Zay in Hódmezővásárhely.” Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://hungarytoday.hu/lazar-marki-zay-hodmezovasarhely-election-result-outcome/>.
- Hungary Today. 2022b. “Discarded, Burnt Postal Ballots Found – Growing Scandals around Postal Voting.” *Hungary Today*. Poslednji pristup 10. maj 2021. <https://hungarytoday.hu/discarded-burnt-postal-ballots-scandals-postal-voting-hungary-fidesz-opposition-rmdsz/>
- Wahman, Michael. 2011. “Offices and policies – Why do oppositional parties form pre-electoral coalitions in competitive authoritarian regimes?” *Electoral Studies* 30 (4): 642–657. doi: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2011.05.009>.
- Wilkin, Peter. 2016. *Hungary’s Crisis of Democracy: The Road to Serfdom*. Lanham: Lexington Books.

Dejan Bursac**Institute for Political Studies, Belgrade***HUNGARIAN ELECTIONS 2020: A CHANGE THAT DIDN'T COME****Resume**

The parliamentary elections held in Hungary on April 3, 2022 were the first since 2006 to promise a dose of increased competitiveness and even uncertainty; and surely the first since the beginning of the second Viktor Orbán's PM term (since 2010) in which the opposition hoped for relative success. This hope was justified by several factors: opposition parties ran together in the parliamentary elections for the first time and nominated an independent and conservative candidate close to the median voter. Furthermore, in the local elections two and a half years earlier, they won in Budapest and ten other cities. At the same time, the already controversial international position of the illiberal Orbán regime was further complicated by the Ukrainian crisis, which erupted at the very beginning of the election campaign. The coalition theory regards as rational for opposition actors to maximize their votes by uniting in these situations, especially since the institutional framework of elections in Hungary as a country with a dominant party is not suitable for a fragmented opposition. Nevertheless, the Fidesz won by a landslide: they achieved the biggest-margin electoral victory since the reestablishment of a multi-party competition, winning 135 out of the 199 seats in parliament.

Keywords: Hungary, elections, opposition, Viktor Orbán, coalition theory, illiberal regime, populism

---

* E-mail address: dejan.bursac@ips.ac.rs.

* Овај рад је примљен 27. априла 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 9. јуна 2022. године.